

Dr hab. Aleksandra Sojak-Borodo prof. UMK
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu,
Katedra Rysunku, Wydział Sztuk Pięknych

Toruń, 01.06.2025

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Jacka Williamsa, doktoranta Szkoły Doktorskiej Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuk plastycznych i konserwacji dzieł sztuki.

Podstawowe dane o kandydacie:

Pan mgr Jack Williams, wedle przedstawionych dokumentów, jest absolwentem Szkoły Doktorskiej Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu (2021–2024). Na podstawie informacji dostępnych na autorskiej stronie internetowej doktoranta udało mi się ustalić przebieg jego wcześniejszej edukacji:

Pan Jack Williams ukończył studia licencjackie z zakresu pisania kreatywnego na Dartington College of Arts / Falmouth University (2009–2012). Następnie uzyskał tytuł magistra w dziedzinie filmoznawstwa i studiów nad obrazem ruchomym (screen studies) z wyróżnieniem na Goldsmiths, University of London (2013–2014). W latach 2018–2020 realizował interdyscyplinarne studia II stopnia w języku angielskim na Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu. Od 2021 roku był doktorantem w Szkole Doktorskiej tejże uczelni. Przedstawiona przez kandydata praca doktorska powstała we współpracy z prof. Przemysławem Pintalem, pełniącym obowiązki promotora.

Osiągnięcia artystyczne i organizacyjne mgr Jacka Williamsa:

W trakcie studiów doktoranckich Pan Jack Williams zrealizował jedną wystawę indywidualną – *The World No Longer Makes Sense*, Plattenvereinigung w Berlinie w 2022 roku. Uczestniczył w jedenastu wystawach zbiorowych o zasięgu ogólnopolskim i międzynarodowym. Jego prace wideo były kilkakrotnie prezentowane podczas przeglądów i festiwali sztuki wideo m.in. w Brazylii, Stanach Zjednoczonych i Niemczech.

Podczas studiów doktoranckich współprowadził zajęcia w Pracowni Malarstwa i Rysunku swojego promotora, prof. Przemysława Pintala. Jego wkład dydaktyczny koncentrował się na

indywidualnej pracy nad autorskimi projektami studenckimi, wspierając je w aspekcie warsztatu dotyczącym pracy z filmem oraz łączeniem technik tradycyjnych z innymi mediami.

Dodatkowo prowadził warsztaty z pisanie eksperymentalnego w ramach Triennale Rysunku (Wrocław, 2022), warsztaty z zakresu uważności i geografii miejsca podczas konferencji w Katalonii (2022), a także uczestniczył w programie STER - prezentacji dorobku doktoranckiego w Akademii Sztuk Pięknych w Lublanie (2023), gdzie przedstawił założenia swojej rozprawy doktorskiej.

Ocena pracy doktorskiej mgr Jacka Willamsa, części teoretycznej i pracy artystycznej:

Tytuł pracy doktorskiej to „**Moderowana nienawiść: Emocje i ideaologia jako warunki techniki pisanie ograniczonego.**” W teoretycznej części pracy doktorskiej, Autor nakreśla podłoże teoretyczne swojej pracy a także przedstawia proces dochodzenia i decydowania o finalnym kształcie dzieła, stanowiącego pracę doktorską.

Na samym wstępie pracy Doktorant określa obszar i pole badawcze, które jest jego źródłem inspiracji jako dyskurs oparty na emocjach, charakterystyczny dla mediów społecznościowych, zawężając obszar badany do „skrajnie prawicowej ideologii politycznej” Autor podejmuje próbę krytycznego przepracowania treści nacechowanych ideologicznie, poprzez ich formalne i konceptualne przekształcenie w ramach własnej praktyki artystycznej. Doktorant przedstawia obserwacje empiryczne związane z platformą X (dawniej Twitter) pokazując historię jej zmian i zwracając uwagę na działania Elona Muska, które wpływały na sposób segregowania/eksponowania określonych treści. Obserwacje te łączy z teoriami z zakresu psychologii poznawczej, psychologii politycznej i teorii komunikacji. Prowadzą one do uzasadnienia wyboru tego medium (platformy X) jako narzędzia do tworzenia pracy artystycznej, w której wykorzystane zostają autentyczne komentarze o nacechowaniu ideologicznym. Nakreślając rodzaj medium jakie Autor zamierza użyć w swojej pracy, przechodzi do poszukiwań/rozważań dotyczących narzędzi jakie zastosuje w swojej pracy. Takim narzędziem jest metoda pisanie ograniczonego. Autor odnosi się do ruchu pisarskiego OuLiPo (Ouvroir de Litterature Potentielle), w którym siłą staje się proceduralne ograniczenie, które paradoksalnie prowadzić może do wzmocnienia przekazu. Doktorant w ciekawy sposób zestawia koncept formalnych ograniczeń twórczych z „ideologicznym ograniczeniem”. To ograniczenie ideologiczne wiąże się, wedle autora rozprawy, z

odrzućeniem informacji spoza wspólnoty, nieprzyjmowania krytyki, zamknięciem i odrzućeniem treści nie pasujących do danego światopoglądu. Dochodząc do opisu pracy stanowiącej pracę doktorską Williams wychodzi od osobistego, emocjonalnego impulsu – potrzeby artystycznego zbadania języka skrajnej prawicy na platformie X (Twitter), który z jednej strony go przeraża, z drugiej – intryguje.

W miarę rozwoju projektu, autor przenosi swoją uwagę z treści ideologicznych na **formę** – w tym wypadku: komentarze, czcionki, animacje, nagłówki, ich dezintegrację i dekontekstualizację. Projekt zmierza w stronę meta-analizy pisania jako procesu poznawczego i ideologicznego zarazem, gdzie sam wybór materiału, sposób selekcji i jego transformacja stają się tematem równie ważnym jak sama treść. Teksty pochodzą z pięciu największych brytyjskich gazet. Autor zebrał 60 postów publikowanych w dniach 31 lipca – 12 sierpnia 2024 roku, które spotkały się z silną reakcją użytkowników o poglądach skrajnie prawicowych. Kluczowym kryterium była liczba negatywnych komentarzy krytykujących media głównego nurtu, co umożliwiło skupienie się na antymedialnym, emocjonalnym języku użytkowników. Powstała trójekranowa instalacja wideo, w której teksty medialne ulegają wizualnemu zniszczeniu i rozproszeniu poprzez animowane, trudne do odczytania czcionki. Równocześnie pojawiają się komentarze wyrażające skrajnie prawicowe, emocjonalnie nacechowane opinie, których treść pozostaje czytelna. Zabieg ten symbolizuje poznawcze odrzucenie niezgodnych informacji przez użytkowników skrajnej prawicy oraz ich dominację na platformie X. Projekt odzwierciedla, jak ideologia i emocje warunkują percepcję oraz akceptację treści. Uzupełnieniem instalacji są wydruki losowo zniekształconych nagłówków i fragmentów artykułów, których sens został całkowicie wymazany przez zastosowaną czcionkę. Artysta ukazuje, jak skrajnie prawicowi użytkownicy nie próbują zrozumieć tych treści, lecz reagują na nie agresją i pogardą. Projekt wizualizuje mechanizm „kognitywnej moderacji”, w którym jedynie poglądy zgodne z ideologią odbiorcy są przyswajane, a reszta jest odrzucana. Tytuł pracy – *„Moderowana nienawiść”* – odnosi się zarówno do tej selektywnej percepcji, jak i do osobistego zaangażowania autora, który uznał własne emocje i granice za integralną część procesu twórczego.

Ciekawą i istotną konstatacją autora pracy jest ostatni akapit części teoretycznej, w którym szczerze przyznaje się do własnych ograniczeń wynikających z osobistych przekonań, wpływających na sposób prezentacji i interpretacji analizowanych treści. Ta szczerłość i autorefleksja są kluczowe dla oceny całego projektu. Mamy do czynienia z doktorem w dyscyplinie sztuk plastycznych i konserwacji dzieł sztuki, a więc najważniejszym elementem

oceny pozostaje dzieło artystyczne – w tym przypadku instalacja wideo. Część teoretyczna pełni funkcję pomocniczą, pozwalającą zrozumieć proces twórczy, inspiracje i motywacje autora. Gdyby jednak stosować kryteria ściśle naukowe, należałoby zwrócić uwagę na potrzebę doprecyzowania wielu tez i pojęć. Brakuje wyraźnych odniesień do badań socjologicznych czy politologicznych, które mogłyby zdefiniować pojęcia: prawicowość, skrajna prawica czy mechanizmy działania skrajnych treści w Internecie. Nie zostały również jasno określone kryteria selekcji materiału źródłowego – można by tu z powodzeniem zastosować metodologie zaczerpnięte z badań społecznych, np. analizę dyskursu czy konkretne algorytmy porządkujące dane. Jednak to właśnie wspomniana konstatacja autora i wyraźnie obecny wątek osobistego zaangażowania pozwalają nam zawiesić część tych naukowych oczekiwań. W końcu mamy do czynienia z dziełem artystycznym – subiektywną ekspresją autora, będącą sumą jego doświadczeń, emocji i umiejętności. Intuicyjne podejście do zagadnień takich jak język nienawiści czy sposób funkcjonowania treści na platformie X można więc potraktować jako świadomą „licencję poetycką” – dopuszczalną w sztukach wizualnych.

Pozytywnie oceniam część formalną pracy: dopracowanie typografii, umiejętne posługiwanie się obrazem wideo oraz estetyczną czystość i spójność formy. Autor przywołuje jako inspiracje prace Barbary Kruger i Jenny Holzer – podobieństwa są widoczne, szczególnie w zakresie wykorzystania tekstu i zaangażowania ideowego. Równocześnie jednak dostrzegam istotne różnice. W odróżnieniu od bezpośrednich, często „krzyczących” komunikatów Kruger i Holzer, instalacja Jacka Williama opiera się na dekonstrukcji – przetworzeniu i zniekształceniu tekstu, który w wideo staje się wizualnym materiałem podlegającym przekształceniom, rozmyciu i ukryciu. W tym sensie bliższe są mi analogie z twórczością Józefa Robakowskiego czy Wojciecha Bruszewskiego, którzy traktowali wideo jako medium bardziej abstrakcyjne i eksperymentalne.

Dla mnie praca Jacka Williama jest pracą o komunikacji, a może raczej jej braku. Estetyka pracy – fragmentaryczna, dynamiczna, trudna do odczytania – celowo uniemożliwia zrozumienie pełnych treści, tak jak skrajna ideologia uniemożliwia zniuansowane odbieranie rzeczywistości. Czytelność mają jedynie komentarze nacechowane gniewem, co stanowi trafną krytykę mechanizmów poznawczych związanych z ideologicznym filtrowaniem rzeczywistości.

„Moderowana nienawiść” to odważny i bardzo osobisty projekt, który nie tylko *analizuje* język nienawiści i ideologii, ale też *demaskuje* własny proces twórczy. Jack Williams pokazuje, że ideologia może ograniczać nie tylko jednostkę, lecz także artystę, a pisanie ograniczone może być nie tylko techniką literacką, ale także inspiracją do tworzenia komunikatów wizualnych.

Uwagi krytyczne:

Ponieważ poruszamy się w obszarze sztuk wizualnych, odczuwam pewien niedosyt związany z przygotowaniem materiałów wizualnych oraz portfolio Doktoranta. Dokumentacja nie jest zbyt obszerna — zdjęcia są niewielkich rozmiarów i nie ukazują kontekstu, w jakim prace były prezentowane. Przy tego rodzaju twórczości jest to istotny aspekt. Na podstawie przedstawionego portfolio trudno ocenić rangę wystaw i wydarzeń, w których brał udział Doktorant. Bardzo przydatne byłoby przedstawienie dodatkowych materiałów, takich jak plakaty, teksty kuratorskie, fragmenty katalogów, linki stron internetowych. Pozwoliłoby to na pełniejsze zapoznanie się z dorobkiem artystycznym Doktoranta i ułatwiłoby ocenę.

Mam świadomość, że praca teoretyczna została napisana w języku angielskim i następnie przetłumaczona, jakość tłumaczenia nie jest najlepsza, pojawiają się w nim pewne błędy merytoryczne, których można było uniknąć przy dokładniejszej korekcie. Przykładowo: w spisie treści oraz w tytule rozdziału „Dzieła sztuki” lepszym określeniem byłoby „Praca artystyczna”. W opisie konkretnych tytułów gazet, użyto sformułowań takich jak: „The Guardian – ma lewicowe uprzedzenia” czy „Daily Mail – ma prawicowe uprzedzenia”. To zmienia znaczenie – zamiast „uprzedzenia” właściwszym określeniem byłoby: „ma charakter lewicowy/prawicowy” lub „reprezentuje perspektywę lewicową/prawicową”.

Konkluzja

Rozprawa doktorska mgr Jacka Williamsa pt. *Moderowana nienawiść: Emocje i ideologia jako warunki techniki pisania ograniczonego* stanowi spójne i oryginalne połączenie refleksji teoretycznej z wyrazistym projektem artystycznym. Praca ta nie tylko wpisuje się w aktualne debaty na temat języka nienawiści, ideologii oraz mechanizmów selektywnej percepcji w przestrzeni cyfrowej, lecz również rozwija je dzięki autorskiemu podejściu, formalnemu eksperymentowi i głęboko osobistej perspektywie. Choć część teoretyczna nie w pełni spełnia

rygory badań naukowych i mogłaby zostać pogłębiona – zwłaszcza o analizę socjologiczną oraz odniesienia do szerszego kontekstu sztuki wideo – to należy pamiętać, że jej rola w pracy doktorskiej z dziedziny sztuk plastycznych i konserwacji dzieł sztuki ma charakter wspomagający. Służy przede wszystkim objaśnieniu procesu twórczego oraz kontekstów ideowych towarzyszących projektowi. Instalacja wideo, będąca głównym osiągnięciem artystycznym doktoranta, prezentuje wysoki poziom formalny i stanowi istotny głos w dyskusji na temat roli języka i ideologii we współczesnym świecie.

Z tych względów oceniam rozprawę mgr Jacka Williamsa jako spełniającą wymagania stawiane pracom doktorskich w dziedzinie sztuki. W związku z powyższym popieram wniosek o nadanie mgr Jackowi Williamsowi stopnia doktora w dyscyplinie sztuk plastycznych i konserwacji dzieł sztuki.

Toruń, 01.06.2025

A. Sojak-Borodo

dr hab. Aleksandra Sojak-Borodo, prof. UMK